

ارزیاب ظرفیت‌های قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها در بخش انرژی

معصومه سادات سجادی^۱

چکیده

با توجه به اینکه در برنامه هفتم پیشرفت میانگین رشد اقتصادی کشور ۸ درصد در نظر گرفته شده، رسیدن به این هدف نیازمند رشد سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد است. در شرایطی که تشکیل سرمایه ثابت در طول سال‌های اخیر کاهش یافته و نظام تأمین مالی تولید کارآمدی لازم را نداشته است، «قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها» با هدف گذاری بر معضل مهم بخش انرژی یعنی تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها می‌تواند بستر قانونی مهمی برای برطرف کردن موانع تأمین مالی انرژی فراهم کند. قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها، تنها به تأمین مالی از طریق منابع داخلی نپرداخته و تدابیری برای تسهیل تأمین مالی خارجی نیز در نظر گرفته است که مکلف کردن دستگاه‌های اجرایی به تهیه و تصویب و انتشار فهرست بسته‌های سرمایه‌گذاری بدون نام و تکلیف به تدوین آیین‌نامه اجرایی تأمین مالی خارجی از طریق رم‌پول‌ها از جمله این موارد است. یکی از راهکارهای پیشنهادی که یکی از روش‌های نوین تأمین مالی طرح‌هاست، ایجاد صندوق سرمایه‌گذاری پروژه از طریق بازار سرمایه است. از دیگر راهکارهای پیشنهادی می‌توان تأمین مالی از طریق عرضه عمومی اوراق بدهی، تأمین مالی تأمین‌کنندگان تجهیزات و شرکت‌های مالی وابسته، عرضه خصوصی اوراق بدهی، تأمین مالی اعتبار صادراتی، اوراق بهادار با پشتوانه دارایی، اعتبارات اعطایی به خریدار توسط مؤسسه اعتبار صادرات، انتشار سهام ممتاز، وام‌های اعطایی از سوی بانک‌های توسعه‌ای ملی و بین‌المللی، وام‌دهی اسلامی، تأمین مالی مشترک، تأسیس صندوق سرمایه‌گذاری تسهیلات اعتباری سندیکایی و وام‌های پرداخت تولید و پیش‌پرداخت‌ها را برشمرد.

واژگان کلیدی: تأمین مالی تولید، انرژی، برنامه هفتم پیشرفت، زیرساخت.

مقدمه

روی مدیران و سیاست‌گذاران اقتصادی شمرده

می‌شود.

در سال‌های اخیر در کشور، موضوع تأمین منابع مالی به دلیل تورم بالا و پیش‌بینی‌پذیر نبودن شرایط آینده اهمیت دوچندانی یافته است و یکی از مشکلات جدی نظام اقتصادی کشور به شمار می‌آید. به دلیل افت شدید سرمایه‌گذاری خارجی به علت تحریم‌های ظالمانه و

منابع مالی اهمیت فراوانی در پایداری، بقا، رشد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی به‌خصوص در زمینه انرژی دارد. نفت، گاز و برق برای تأمین سرمایه در گردش یا اجرای طرح‌های متعدد خود در حوزه گسترش فعالیت‌ها به منابع مالی نیاز دارند. تأمین منابع مالی مورد نیاز در حوزه‌ها از چالش‌های اساسی پیش

تقاضای روزافزون انرژی ممکن است منجر به کمبود جدی انرژی و بحران‌های زیست‌محیطی شود. برای کشورهایی که کمبود انرژی دارند، نمی‌توان تأمین انرژی را در درازمدت تضمین کرد. در این شرایط، چگونگی تضمین ثبات و پایداری عرضه انرژی به موضوع مهمی تبدیل شده است که بیشتر اقتصادهای جهان با آن مواجه هستند (سان و همکاران^۱، ۲۰۲۳).

ایجاد ظرفیت‌های جدید، بهبود و توسعه ظرفیت‌های کنونی و اصلاح خطاهای گذشته مهم‌ترین اقدامات برای تأمین نیاز جامعه است که نشان می‌دهد رویکرد سیاست‌گذاران در بخش انرژی باید تغییر و مسیر جدید را تجربه کند. پیش‌نیاز برنامه‌های تدوین‌شده توسط اسناد بالادستی در حوزه‌های مورد اشاره، تدوین مسیر یا منابع مالی برای پشتیبانی آنهاست. این مطالعه به ارزیابی ظرفیت قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها در بخش انرژی می‌پردازد. از آنجاکه صنعت انرژی نیازمند سرمایه‌گذاری کلان است و این طرح‌ها زمان‌بر نیز هستند، لزوم اطمینان سرمایه‌گذار نسبت به نرخ تورم و تحریم‌ها و از سویی جذب سرمایه‌گذار خارجی و انعقاد قرارداد با شرکت‌های خارجی به دلیل برخورداری از فناوری و تجهیزات به‌روز، موضوعی ضروری است که مطابق با قانون اساسی، محدودیت‌های عمده‌ای برای آن وجود دارد. از سویی سیستم بانکی به‌تنهایی نمی‌تواند با پرداخت وام، صنعت انرژی را بی‌نیاز کند و دولت نیز به دلیل حجم بالای کسری بودجه در سال‌های اخیر،

افزایش ریسک و عدم امکان استفاده از ظرفیت‌های نظام بانکی در مبادلات و تجارت بین‌المللی از سویی و رشد بالای تورم و افت شدید ارزش پول ملی و بالا رفتن هزینه‌های تولید و خروج سرمایه از کشور از سویی دیگر، دسترسی به منابع مالی مورد نیاز برای فعالیت‌های توسعه‌ای یا سرمایه در گردش در شرکت‌ها با چالش‌های زیادی مواجه شده است. در این شرایط، تأمین مالی به‌موقع و با نرخ‌های مناسب یکی از نیازهای مهم بنگاه‌های اقتصادی برای تولید محصولات و ارائه خدمات و ایجاد ارزش‌افزوده است. در این بین، نقش بخش نهادی در حوزه تأمین مالی و قوانین و مقررات و سیاست‌های دولت در این خصوص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به‌رغم تصویب برخی قوانین و مقررات مرتبط با تأمین مالی در سال‌های گذشته، عدم اجرای کامل قوانین و مقررات و وجود مجموعه‌ای از خلأها در نظام تأمین مالی، مانع بهبود شرایط تأمین مالی برای فعالان اقتصادی شده است.

قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها به‌منظور برطرف کردن موانع موجود در تأمین مالی کشور تصویب شده است. یکی از مهم‌ترین بخش‌ها که نیازمند منابع مالی برای توسعه است، بخش انرژی است. اهمیت انرژی برای همگان قابل درک است. امروزه انرژی، سنگ بنای زندگی انسان‌ها و نیروی اصلی در جهان است که به‌عنوان نیروی محرک مهم برای توسعه اقتصادی تعریف می‌شود. مصرف انرژی با رشد جمعیت و پیشرفت فناوری در سال‌های اخیر افزایش یافته است.

1. San et al.

۱- قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها در

بخش انرژی

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۴۰۳/۲/۱۱، قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها مصوبه ۱۴۰۲/۱۲/۲۲ را به دولت وقت ابلاغ کرد. مطابق این قانون، به منظور توسعه و ترویج الگوهای تأمین مالی، هم‌افزایی نهادها و روش‌های تأمین مالی، تقویت نظارت یکپارچه در تأمین مالی، توسعه دامنه وثایق و تضامین و تقویت نظام سنجش اعتبار، «شورای ملی تأمین مالی» تشکیل می‌شود.

منابع تأمین اعتبار بر مبنای قانون یادشده شامل چهار بخش تسهیل تأمین مالی از طریق مؤسسات اعتباری، تسهیل تأمین مالی از طریق بازار سرمایه، تسهیل تأمین مالی خارجی و صدور بسته‌های سرمایه‌گذاری بدون نام و تأمین مالی از طریق مشارکت و مولدسازی دارایی به شرح شکل زیر است.

توانایی تأمین منابع مورد نیاز را به تنهایی ندارد. از این رو مجلس شورای اسلامی با تصویب قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها به دنبال ایجاد گشایش و راهکارهای جدید تأمین مالی است که بخش انرژی نیز مانند دیگر بخش‌های کشور از منفعت آن بی‌نصیب نخواهد بود. تأمین مالی یکی از مهم‌ترین چالش‌های راه‌اندازی طرح‌هاست. روش‌های مختلف تأمین مالی بسته به نوع بازار و میزان ریسک و بازدهی، تأثیرات متفاوتی بر عملکرد طرح‌ها دارد. با توجه به مطالب یادشده، مطالعه حاضر در بخش نخست به بررسی قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها در بخش انرژی و همچنین بررسی اجمالی منابع مالی مورد نیاز بخش انرژی می‌پردازد. بخش دوم به ارزیابی تأمین مالی مورد نیاز در بخش انرژی اختصاص دارد. بخش سوم به ملاحظات امنیت انرژی می‌پردازد و در بخش آخر نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه می‌شود.

شکل ۱- قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها در یک نگاه

زیرساختی و تسهیل صدور اوراق قرضه بین‌المللی دیده شده است. امکان صدور بسته‌های سرمایه‌گذاری بدون نام برای جذب سرمایه‌گذاری و تسهیل مشارکت خارجی در بخش‌های تولیدی و زیرساختی و افزایش شفافیت و نظارت بر فرایند سرمایه‌گذاری فراهم شده است.

در تأمین مالی از طریق مشارکت و مولدسازی دارایی، دستگاه‌های دولتی موظف شده‌اند نسبت به مولدسازی دارایی‌های خود و استفاده از منابع حاصل از آن برای تأمین مالی طرح‌های تولیدی و زیرساختی اقدام کنند.

بنابراین، قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها ازجمله قوانین مهم و کلیدی برای حمایت از بخش تولید و توسعه زیرساخت‌ها در کشور است و انتظار می‌رود اجرای این قانون به افزایش سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی کشور کمک کند (ایسنا، ۱۴۰۳).

دولت در تلاش است با استفاده از قانون یادشده، ابتدا تأمین مالی غیرتورمی را برای کشور رقم بزند. به عبارت دقیق‌تر، دولت در تلاش است با سهیم کردن بخش خصوصی در تأمین منابع مالی، از استقرار و پرداخت‌های یک‌جانبه خود بکاهد و زمینه را برای حضور شرکت‌های خصوصی و خارجی به‌منظور دستیابی به نفع عمومی جامعه یعنی توسعه ظرفیت‌های کنونی حوزه انرژی کشور و بهبود آن و در کنار آن، افزایش ظرفیت‌های جدید فراهم آورد. از این‌رو با احداث نهاد اعتبارسنجی تا اندازه زیادی می‌کوشد از وثایق (منظور وثایق کنونی مورد

هدف از این قانون، توسعه و تسهیل تأمین مالی برای بخش‌های تولیدی و زیرساختی کشور است. این قانون موارد متعددی در زمینه تأمین مالی ازجمله توسعه نظام مالی و سنجش اعتبار و ضمانت، اقداماتی برای تقویت نظام سنجش اعتبار و ضمانت در کشور مانند ایجاد سابقه اعتباری واحد برای اشخاص حقیقی و حقوقی، تأسیس صندوق‌های ضمانت خطرپذیری برای حمایت از کسب‌وکارهای نوپا و توسعه ابزارهای نوین تأمین مالی مانند اوراق گام را شامل می‌شود.

تسهیل تأمین مالی از طریق مؤسسات اعتباری، منابع مالی به منظور اعطای تسهیلات به بخش‌های تولیدی و زیرساختی توسط بانک‌ها ازجمله کاهش وثایق و ضمانت‌ها و تخفیف در نرخ سود تسهیلات و نیز افزایش سقف تسهیلات برای این بخش‌ها در نظر گرفته است.

تسهیل تأمین مالی از طریق بازار سرمایه، اقداماتی برای تسهیل حضور بخش‌های تولیدی و زیرساختی در بازار سرمایه مانند ایجاد اوراق بهادار جدید مانند اوراق رهنی و اوراق منفعت و توسعه ابزارهای تأمین مالی مانند صندوق‌های سرمایه‌گذاری طرح و تسهیل حضور شرکت‌های تولیدی و زیرساختی در بازار سرمایه را انجام داده است.

در تسهیل تأمین مالی خارجی، موانع و محدودیت‌های موجود در زمینه تأمین مالی خارجی برای بخش‌های تولیدی و زیرساختی تا حد امکان برطرف شده است. همچنین، مواردی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های تولیدی و

پذیرش سیستم بانکی است) در حد توان شرکت‌های دانش‌بنیان که فاقد املاک و... هستند، حمایت کند. از سویی دولت در تلاش است برای رفع برخی ممنوعیت‌های موجود در قانون اساسی با قانون جدید، ضمن برطرف کردن آن‌ها، زمینه را برای سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی و امکان تبادل مالی از طریق رم‌پول‌ها فراهم کند (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۴۰۳)

در راستای اجرای ماده ۸ تصویب‌نامه هیئت‌وزیران در ارتباط با موضوع احداث ظرفیت ۳۰ هزار مگاوات نیروگاه تجدیدپذیر به شماره ۱۳۴۱۳۷.ت ۶۳۳۶۵ هـ مورخ ۱۴۰۳/۹/۴، بسته تأمین مالی ارزی و ریالی، نحوه تسهیل در توثیق وثایق و نحوه تأمین ارز برای بازپرداخت بدهی واردکنندگان تجهیزات نیروگاهی تجدیدپذیر، به شبکه بانکی ابلاغ شد. بسته تصویب شده به شرح جدول زیر است.

جدول ۱- بسته تأمین مالی توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر

ردیف	بسته‌های تأمین مالی انرژی‌های تجدیدپذیر	توضیحات
۱	بسته تأمین مالی ارزی و ریالی	بانک مرکزی موظف است اقدامات لازم را برای تسهیل در معرفی طرح‌های اولویت‌دار و دارای مجوز شورای اقتصاد در حوزه نیروگاه‌های تجدیدپذیر برای دریافت تسهیلات فاینانس خارجی معمول کند.
		صندوق توسعه ملی موظف است اقدامات لازم را برای اعطای تسهیلات ارزی و ریالی مطابق با شیوه‌نامه‌های مصوب صندوق در حوزه نیروگاه‌های تجدیدپذیر تا سقف معادل ۵ میلیارد دلار آمریکا در چهار سال از طریق قراردادهای اعطای عاملیت پرداخت تسهیلات یا سپرده‌گذاری نزد سیستم بانکی یا سایر شیوه‌های تأمین مالی و عنداللزوم اهرمی کردن منابع از طریق تلفیق با منابع بانک یا پذیرش تعهد رکن پذیرهنویس برای انتشار اوراق ارزی در مرکز مبادله ارز و طلای ایران معمول کند.
		سرمایه‌گذاران طرح‌های اولویت‌دار در حوزه نیروگاه‌های تجدیدپذیر که دارای منابع ریالی مکفی هستند، برای تخصیص ارز به‌منظور واردات تجهیزات مرتبط با تأیید وزارت نیرو (ساتبا) در چهارچوب بودجه ارزی وزارت صنعت، معدن و تجارت، در اولویت تخصیص ارز از سوی بانک مرکزی قرار می‌گیرند.
		اعطای تسهیلات بانکی به سرمایه‌گذاران طرح‌های نیروگاه‌های تجدیدپذیر تا انتهای سال ۱۴۰۵ با تأیید هیئت عالی بانک مرکزی به‌طور عام یا موردی می‌توانند از رعایت همه مقررات نظارتی و احتیاطی (ازجمله آیین‌نامه تسهیلات و تعهدات کلان و اشخاص مرتبط کنترل مقداری ترازنامه) مستثنا شوند.
		صادرکنندگان غیرنفتی می‌توانند در چهارچوب مقررات ماده ۸ آیین‌نامه بازگشت ارز حاصل از صادرات، نسبت به واردات تجهیزات نیروگاه‌های تجدیدپذیر برای تأمین انرژی‌های مورد نیاز تولید خود اقدام کنند.
		شبکه بانکی کشور مجاز است برای تأمین منابع ریالی مورد نیاز طرح‌های نیروگاه‌های تجدیدپذیر، در صورت توجیه‌پذیری و پذیرش عاملیت طرح‌های مورد تأیید وزارت نیرو (ساتبا)، نسبت به ارائه درخواست خود به بانک مرکزی برای صدور مجوز انتشار گواهی سپرده سرمایه‌گذاری خاص در چهارچوب دستورالعمل مربوط اقدام کند.
		شبکه بانکی مجاز است برای تأمین سرمایه در گردش ریالی طرح‌های حوزه نیروگاه‌های تجدیدپذیر از ابزارهای تأمین مالی زنجیره تولید ^۱ از جمله اوراق گام استفاده کند.

ردیف	بسته‌های تأمین مالی انرژی‌های تجدیدپذیر	توضیحات
۲	تسهیل در توثیق وثایق	شبکه بانکی مجاز است قراردادهای تعهد خرید برق تجدیدپذیر و دارایی‌های طرح ازجمله زمین و تجهیزات نیروگاه را به‌عنوان وثیقه قابل قبول در دوره مشارکت و بهره‌برداری برای دریافت تسهیلات متقاضیان در چهارچوب قوانین و مقررات پذیرش کند.
		شبکه بانکی مجاز است انواع اوراق مالی اسلامی مانند اسناد خزانه اسلامی، دولت سهام و گواهی تولید برق تجدیدپذیر ^۱ را به‌عنوان وثیقه برای دریافت تسهیلات متقاضیان در چهارچوب قوانین و مقررات پذیرش کند.
۳	بازپرداخت بدهی واردکنندگان تجهیزات نیروگاهی تجدیدپذیر	تسهیلات‌گیرندگان ارزی موضوع مصوبه موصوف موظف‌اند اقساط تسهیلات یادشده را به‌صورت ارزی بازپرداخت کنند.

۲- ارزیابی تأمین مالی مورد نیاز در بخش انرژی

وزارت نیرو برای برطرف کردن ناترازی برق کشور، در دو برنامه اهداف خود را تا پایان سال ۱۴۰۶ و تا پایان سال ۱۴۱۲ ارائه کرده است که مطابق هر دوی این برنامه‌ها، به دنبال افزایش ظرفیت بخش نیروگاهی است. خلاصه اهداف مطابق جدول‌های زیر گزارش شده است (برنامه وزارت نیرو در زمینه انتقال و توزیع، ۱۴۰۳).

این قانون موارد متعددی در زمینه تأمین مالی ازجمله توسعه نظام مالی و سنجش اعتبار و ضمانت، اقداماتی برای تقویت نظام سنجش اعتبار و ضمانت در کشور مانند ایجاد سابقه اعتباری واحد برای اشخاص حقیقی و حقوقی، تأسیس صندوق‌های ضمانت خطرپذیری برای حمایت از کسب‌وکارهای نوپا و توسعه ابزارهای نوین تأمین مالی مانند اوراق گام را شامل می‌شود.

ارزیابی قانون جهش تولید حاکی است که قانون مزبور برای حل مشکل تضامین واحدهای اقتصادی، وثیقه‌های جدیدی را ساماندهی کرده است. همچنین، در این قانون صندوق‌های تضمینی پیش‌بینی شده است که فعالیت آن‌ها شامل ارائه تضامین مورد نیاز بخش‌های تولید و خدمات، کاهش خطرپذیری اعتباری قراردادهای، کاهش فشار بر شبکه بانکی برای ارائه تضامین، اعتمادسازی در تعاملات میان کارفرما و پیمان‌کار، توسعه فعالیت نهادهای مالی مانند بیمه و بورس و افزایش سرعت در فرایندهای اجرایی قراردادها می‌شود. قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها تنها به تأمین مالی از طریق منابع داخلی نپرداخته و تدابیری برای تسهیل تأمین مالی خارجی نیز در نظر گرفته است که مکلف کردن دستگاه‌های اجرایی به تهیه و تصویب و انتشار فهرست بسته‌های سرمایه‌گذاری بدون نام و تکلیف به تدوین آیین‌نامه اجرایی تأمین مالی خارجی از طریق رمزپول‌ها از جمله این موارد است.

جدول ۲- برنامه وزارت نیرو برای افزایش ظرفیت نیروگاهی

ردیف	نوع نیروگاه	افزایش ظرفیت (مگاوات)	
		۱۴۰۶	۱۴۱۲
۱	سیکل ترکیبی	۷۵۰۰	۸۵۰۰
۲	واحد بخار سیکل ترکیبی	۴۹۸۵	۰
۳	نیروگاه‌های صنایع	۹۰۰۰	۰
۴	نیروگاه‌های برق آبی	۰	۲۰۰۰
۵	نیروگاه‌های تجدیدپذیر خورشیدی	۹۱۰۰	۱۷۹۰۰
۶	نیروگاه‌های تجدیدپذیر بادی	۳۹۰۰	۵۹۰۰
۷	تولید پراکنده	۱۰۰۰	۰
۸	جایگزینی نیروگاه‌های کم‌بازده	۰	۶۰۰۰
۹	واحد بخار	۱۴۰۰	۷۰۰
۱۰	نیروگاه زغال‌سوز	۰	۲۸۰۰
۱۱	نیروگاه اتمی	۰	۲۰۰۰
مجموع		۳۶۸۸۵	۴۵۸۰۰
تأمین مالی برای دستیابی به اهداف		۲۹/۶ میلیارد دلار	۳۲/۲ میلیارد دلار

از سویی برنامه‌های صنعت برق در حوزه انتقال و توزیع تا پایان سال ۱۴۰۴، به شرح جدول زیر است. یافته‌های حاصل از این گزارش نشان می‌دهد که برای تکمیل طرح‌های هدف‌گذاری شده تا پایان سال ۱۴۰۴، وزارت نیرو برای تکمیل همه طرح‌های انتقال و توزیع به حدود ۲۰ میلیارد دلار سرمایه نیاز دارد.

جدول ۳- برنامه وزارت نیرو برای احداث و توسعه خطوط انتقال و توزیع

ردیف	عنوان	هدف‌گذاری	حجم سرمایه‌گذاری
۱	توسعه خطوط انتقال و توزیع	۸۰۰۰۰ کیلومتر مدار	-
۲	توسعه پست‌های انتقال و توزیع	۱۳۵۰۰ مگاوات آمپر	-
۳	احداث خطوط ۴۰۰ کیلوولت	۵۶۰۰ کیلومتر	۲/۳ میلیارد دلار
۴	رفع گلوگاه‌های شبکه و جلوگیری از حبس تولید	-	۱۳/۱ میلیارد دلار
۵	خطوط HVDC	۱۰۰۰ کیلومتر به ظرفیت ۱۰۰۰۰ مگاوات	۴ میلیارد دلار

اهداف تعیین‌شده در قانون برنامه هفتم پیشرفت دست یافت. به عبارتی، برای رسیدن به ظرفیت تولید ۴/۶ میلیون بشکه در روز نفت خام در پایان برنامه هفتم پیشرفت، حدود ۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز است. همچنین، بر اساس اهداف برنامه هفتم

مطابق اظهارات وزیر نفت دولت چهاردهم، در مجموع، ۱۲۰ میلیارد دلار برای رسیدن به اهداف کمی برنامه هفتم پیشرفت در افزایش ظرفیت تولید نفت و گاز نیاز است (شانا، ۱۴۰۳). در زمینه تولید نفت خام نیز طرح‌هایی تعریف شده است تا بتوان به

پیشرفت، ظرفیت تولید گاز خام کشور باید به ۱ میلیارد و ۳۵۰ میلیون مترمکعب در روز افزایش یابد که برای دستیابی به تولید این حجم گاز، ۷۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری باید انجام شود (شانا، ۱۴۰۳).

۳- ملاحظات امنیت انرژی

طرح‌های بزرگ انرژی در ایران، جدا از کسب درآمد برای دولت و تقویت درآمدهای بودجه، ضریب امنیت ملی را افزایش می‌دهند، قابلیت اثربخشی کشور بر بازار نفت و گاز را بالا می‌برند، توسعه شرکت‌های پایین‌دستی را در نرخ‌های پایین‌تر امکان‌پذیر می‌کنند، ایجاد اشتغال می‌کنند، به صادرات غیرنفتی تنوع می‌بخشند، در ثبات بازار ارز تأثیر زیادی دارند و آثار زیست‌محیطی شایان توجهی به همراه دارند درحالی‌که بسیاری از این پیامدها لزوماً در اطلاعات مربوط به خود طرح‌ها دیده نمی‌شود. از مهم‌ترین آثار خارجی طرح‌های توسعه نفت و گاز می‌توان به ثبات داخلی توسعه ظرفیت‌های بالادستی نفت و گاز که در جایگاه بالقوه هر کشور در بازار انرژی، سهم آتی آن‌ها از بازار و درآمدهای حاصل از آن، سهم بسزایی دارند اشاره نمود. این قراردادها امکان حصول درآمدهای بیشتر برای هریک از کشورها را فراهم می‌آورند و به تبع، میزان زیادی از نیازهای ارزی برنامه‌های توسعه اقتصادی را تأمین می‌کنند.

عدم تأمین مالی مناسب موجب شده است برداشت ایران از میادین مشترک با قطر و عربستان بسیار کمتر از طرف مقابل باشد. بر اساس گزارش انرژی پرس (۱۴۰۳) برداشت ایران از میدان فروزان

روزانه حدود ۳۵ هزار بشکه است. این در حالی است که برداشت عربستان معادل ۵۰۰ هزار بشکه در روز است. عمده دلایل عدم توسعه میادین کشور به‌خاطر نبود یا پایین بودن سطح فناوری نیست، بلکه بسیاری از میادین را می‌توان با شرایط موجود توسعه داد، اما عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز سبب عدم تحقق آن شده است. برای مثال، میدان آزادگان، چنگوله و آذر در داخل و میادین مشترک آرش و فروزان در دریا نیازی به فناوری جدید ندارند و تنها به دلیل عدم تأمین مالی مناسب این موضوع رخ نداده است.

در حال حاضر طرح‌های مهمی مانند طرح فشارافزایی پارس جنوبی، طرح‌های ضربتی افزایش توان تولید گاز از میادین مستقل و افزایش توان تولید نفت به میزان ۴/۲۵۰ میلیون بشکه در روز، زمینه بسیار مناسبی را برای بروز توانمندی‌های شرکت‌های خصوصی و خصوصی ایجاد کرده است. در برنامه هفتم پیشرفت نیز در ابعاد کمی (افزایش توان تولید به میزان ۴/۵ میلیون بشکه نفت خام و دستیابی به تولید ۱/۲۴۰ میلیارد مترمکعب گاز) به عهده صنعت نفت است. این مسیر جز با همراهی و مشارکت بخش‌های مختلف اعم از خصوصی و... محقق نخواهد شد (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱۴۰۳).

این مهم تنها با ایجاد بسترهای لازم در زمینه بهبود فضای کسب‌وکار اقتصادی و اعتماد بخش‌های مختلف اقتصادی (بورس و تأمین مالی) و مردمی به این ظرفیت قابل توجه ۷۰ میلیارد دلاری محقق می‌شود. در حال حاضر که کشور با توجه به شرایط سیاسی، دسترسی محدودی به بازارهای مالی

توسعه خطوط انتقال و توزیع منجر به افزایش ناترازی شده است. تداوم این روند، بنگاه‌ها و صنایع کشور را با مشکلات عدیده‌ای مواجه خواهد کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

نشریه ثروت ملی وابسته به صندوق توسعه ملی در گزارشی عنوان کرده است که «با ادامه افت فشار در پارس جنوبی، روند افت تولید از این میدان از سال ۱۴۰۴ به میزان سالانه معادل ۱ فاز آغاز خواهد شد». براین اساس، با ادامه روند موجود در تولید و مصرف، تشدید ناترازی عرضه و تقاضای گاز طبیعی در دو دهه آینده اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. همچنین، در این گزارش تأکید شده است که «در بخش نفت خام نیز به دلیل کمبود منابع سرمایه‌ای و ادامه روند افت ظرفیت تولید مخازن نفت و گاز در یک دهه آتی، ایران را به واردکننده نفت خام تبدیل می‌کند که بزرگ‌ترین تهدید جریان درآمدی ذی‌نفعان این صنعت ازجمله دولت، صندوق توسعه ملی و شرکت ملی نفت در صورت حفظ روند کنونی خواهد بود». گزارش صندوق توسعه ملی حاکی است که با ادامه روند کنونی، ایران تنها حدود یک دهه با تبدیل شدن از صادرکننده به واردکننده نفت فاصله دارد که تهدیدی جدی از منظر اقتصادی، سیاسی، امنیتی و ژئوپلیتیکی به شمار می‌رود. قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت‌ها با نگاه انتقادی به قوانین موجود و رویکرد حل مسئله در قالب یک طرح به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. از نگاه طراحان این قانون، سازوکارهایی که در این قانون تدارک دیده شده است، در صورت اجرایی

بین‌المللی و پیمان‌کاران بزرگ دارد، ایجاد انگیزه و فضای رقابتی در بین پیمان‌کاران و سازندگان داخلی می‌تواند صنعت نفت را برای رساندن کشور به اهداف مصرح در برنامه هفتم پیشرفت یاری رساند. در این راه، بخش خصوصی کشور به‌رغم استعداد خوبی که در زمینه‌های مختلف مهندسی و اجرایی صنعت نفت دارند، با مشکلات عدیده‌ای ازجمله موارد زیر مواجه هستند.

۱. سودآوری کمتر نسبت به بخش‌های دیگر اقتصادی و رونق بازار سفته‌بازی در کشور که منجر به عدم جذب سرمایه‌های داخلی به‌رغم حجم زیاد نقدینگی در کشور می‌شود.
 ۲. قیمت‌گذاری دستوری و تسلط دولت در زمینه تولید و توزیع فراورده و زنجیره‌های پایین‌دست صنعت نفت و متعاقباً، عدم اقبال بخش خصوصی در ورود به این بخش‌ها.
 ۳. سودآور نبودن برخی طرح‌ها و بخش‌ها برای ورود بخش خصوصی مانند گازرسانی به شهرها و روستاها.
 ۴. مشکلات تأمین مواد و تجهیزات با توجه به ظرفیت محدود داخلی و نیاز به تأمین مواد و تجهیزات خارجی و مشکلات نقل و انتقال و هزینه تمام‌شده.
 ۵. عدم دسترسی به فناوری‌های جدید و برتر با توجه به شکاف معنادار در زمینه ساخت و توسعه تجهیزات خاص.
- از سویی عدم توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر، عدم افزایش ظرفیت نصب‌شده برق هسته‌ای و عدم

موضوع ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌ها و سازمان‌های مرتبط با تأمین مالی در کشور از سویی و از سوی دیگر، به ایجاد بسترهای قانونی و فناوری لازم برای تبادل داده‌های اثرگذار بین دستگاه‌های اجرایی یادشده بستگی دارد. دیگر یافته‌های حاصل از مطالعه حاضر گواه بر این حقیقت است که بخش انرژی ایران به‌خصوص بخش برق نیازمند سرمایه‌گذاری کلان است. سرمایه‌گذاری نیز تنها مختص به بخش خاصی نیست و شامل همه زنجیره صنعت برق از تولید، توزیع، انتقال و مصرف می‌شود. ازجمله راهکارهای تأمین مالی می‌توان به کمک از سیستم بانکی کشور، انتشار اوراق قرضه، جذب سرمایه‌گذار خارجی و... اشاره کرد. از سویی بخش نفت و گاز کشور برای توسعه میدین، بهبود فناوری‌های در دسترس به‌منظور افزایش میزان نفت و گاز قابل استحصال، توسعه صنعت پتروشیمی و پالایشگاهی کشور، ایجاد نسل جدید پتروشیمی‌ها به‌منظور تکمیل زنجیره ارزش تولید و... افزون بر تأمین منابع، نیازمند ایجاد ارتباط با شرکت‌های بزرگ حوزه انرژی است. از سوی دیگر، با کاهش وابستگی این صنعت به دولت و تأمین منابع مورد نیاز از طریق منابع خارجی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، انتشار اوراق قرضه و دیگر راه‌حل‌های مرسوم، می‌توان امیدوار به رفع مشکل صنعت انرژی در بلندمدت بود؛ البته گفتنی است هزینه‌های حوزه انرژی افزون بر حجم بالای آن، بسیار زمان‌بر نیز است. ازاین‌رو شرایط تورم، تحریم و سیاست‌گذاری‌ها به‌شدت این صنعت را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

شدن کامل و به‌موقع آن‌ها، می‌تواند وضعیت بفرنج فعالان اقتصادی و طرح‌های متعدد زیربنایی به‌خصوص حوزه انرژی کشور را برای تأمین مالی تا حدود زیادی سروسامان دهد. این قانون با ارائه سازوکارهای نوین و ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف، ظرفیت بالایی برای بهبود محیط کسب‌وکار و توسعه زیرساخت‌ها دارد. بااین‌حال، اجرای موفق این قانون مستلزم توجه به چند نکته کلیدی است. نخست، اولویت‌بندی نیازهای اجرایی و اتخاذ رویکرد هدفمند در اجرای قانون ضروری است. دوم، تقویت نقش بخش خصوصی و ایجاد بسترهای مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خصوصی موضوعی حیاتی است. سوم، ایجاد سیستم نظارتی کارآمد برای ارزیابی مستمر عملکرد قانون و اصلاحات مورد نیاز بسیار مهم است. همچنین، باید بر انعطاف‌پذیری قانون در مواجهه با تغییرات آینده و توجه به نقش فناوری‌های نوین در تأمین مالی تأکید کرد. درنهایت، باید به چالش‌های پیش رو مانند مقاومت برخی دستگاه‌ها، کمبود منابع و نبود فرهنگ همکاری بین‌بخشی توجه کرد و برای رفع آن‌ها راهکارهای مناسب ارائه داد. با توجه به اهمیت این قانون در توسعه اقتصادی کشور، ضروری است که همه ذی‌نفعان ازجمله دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی برای اجرای موفق آن همکاری کنند. بدیهی است برخی اشکالات احتمالی در فرایند اجرای طرح ناشی از ماهیت قانون و چگونگی تهیه و تنظیم و تدوین آن است که به نظر می‌رسد باید در فرصت مناسب نسبت به اصلاح آن‌ها اقدام کرد، اما عمده ضمانت اجرایی این قانون به

ابزارهای تأمین مالی میان مدت و بلندمدت برای

طرح های بخش انرژی

- اخذ تسهیلات بانکی.
- تأمین مالی از طریق عرضه عمومی اوراق بدهی.
- تأمین مالی تأمین کنندگان تجهیزات و شرکت های مالی وابسته.
- عرضه خصوصی اوراق بدهی.
- تأمین مالی اعتبار صادراتی.
- اوراق بهادار با پشتوانه دارایی.
- اعتبارات اعطایی به خریدار توسط مؤسسه اعتبار صادرات.
- انتشار سهام ممتاز.
- وام های اعطایی از سوی بانک های توسعه ای ملی و بین المللی.
- وام دهی اسلامی.
- تأمین مالی مشترک.
- تأسیس صندوق سرمایه گذاری تسهیلات اعتباری سندیکایی.
- وام های پرداخت تولید و پیش پرداخت ها.
- ایسنا (۱۴۰۳). اجرای قانون تامین مالی تولید و زیرساخت ها چه تاثیری بر عملکرد بازار سرمایه می گذارد؟، ۱۴۰۳/۰۲/۲۲، ۱۵۱۶۷.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۳).
- روزنامه دنیای اقتصاد (۱۴۰۳). مشکلات بخش خصوصی در صنعت نفت ایران. ۴۱۵۳۴۲۰.
- شانا (۱۴۰۳). سرمایه گذاری ۱۲۰ میلیارد دلاری برای افزایش تولید نفت و گاز تا پایان برنامه هفتم، ۶۵۲۵۵۰.
- مجلس شورای اسلامی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۲). قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت ها مصوب ۱۴۰۲/۴/۲۲. تهران: مجلس شورای اسلامی جمهوری اسلامی ایران.
- وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۴۰۳). قانون تأمین مالی تولید و زیرساخت ها. ۲۶۰۴۵۵.
- برنامه وزارت نیرو در زمینه انتقال و توزیع، ۱۴۰۳.
- تصویب نامه هیئت وزیران (۱۴۰۳). احداث ظرفیت ۳۰ هزار مگاوات نیروگاه تجدید پذیر
- انرژی پرس، مشکل مالی مهم ترین دلیل عدم توسعه میادین نفت و گاز مشترک، ۱۷۶۴۴.

طرح های بزرگ انرژی در

ایران، جدا از کسب درآمد برای

دولت و تقویت درآمدهای

بودجه، ضریب امنیت ملی را

افزایش می دهند، قابلیت

اثر بخشی کشور بر بازار نفت و

گاز را بالا می برند.

